داب و نەریتی نەورۆز

نەورۆزیش وەکوو هەموو جەژن و ڕێوڕەسمەکانی ئایینی و کۆمەڵایەتی، کۆمەڵێک دابونەریتی هەیە کە بەداخەوە لە ناو کوردان و بە تایبەت لە باشووری کوردستان، تەنیا ئاگر کردنەوە و چوونە دەرەوە لە ماڵ ماوە و ئەوانی تر فەرامۆش کراون.

ئەحمەدی خانی لە کۆنترین دەقی کوردی، کە باس لە دابونەریتی نەورۆزی کوردی دەکات، دەڵێت: لە کۆنەوە باو بووە کە لە نەورۆز، خەڵک بە گشتی ماڵ و حاڵی خۆیان بەجێ دەهێشت و ڕوویان لە سرووشتی کوردستان دەکرد. هەروەها بە پێی وتەکانی ئەحمەدی خانی ، باو بووە کە لەم ڕۆژەدا، سوارچاکان پێشبڕکێی ئەسپ سواریان ڕێکخستووە و خەڵکی تریش جوانترین جلوبەرگیان لەبەر کردووە، خۆشترین بۆن و بەرامەیان بەکار هێناوە و کچان و کوڕان خۆیان ڕازاندووەتەوە. ئەم دیاردەیەش شەرم نەبووە و مەبەست ئەوە بووە کە هەر کەسەو هاوڕێیەک بۆ خۆی بدۆزێتەوە، بۆ ئەوەی پاشان ژیانی هاوبەشی لەگەڵ پێک بێنێت. دیارە ئاشنایی مەم و زینیش هەر لێرەوە دەستی پێکردووە.

بە پێی زانیاریە مێژووییەکان، نەورۆز هەندێ ڕێورەسمی تریشی لە گەڵدا بووە، لێرەدا هەندێک لەو نەریتە کۆنانە بە کورتی باس دەکەین:

Copyright © Kurdi.fi

١- چاندنی سەوزە:

لە کۆنەوە باو بووە کە نزیکەی مانگێک پێش هاتنی نەورۆز، لە هەر دەڤەرێک، هەندێ کۆڵەکەیان لە خۆڵ و بەرد دروست دەکرد و لەسەر کۆڵەکەکان گەنم، جۆ، برنج، پاقلە، هەرزن، گەنمە شامی، لۆبیا، نۆک، کونجی، ماش و نیسک یان شتی تریان دەچاند. ڕەنگە ئەم نەریتە لەوەوە هاتبێت کە لە کۆنەوە، خەڵک دانەوێڵەی جۆراوجۆریان دەچاند تا بزانن لە ساڵی داهاتوو، کامەیان باشتر و جوانتر بەر دەدات. ئێستا لە هەندێ شوێن لە کوردستان و لە ئێران، خەڵک گەنم و جۆ دەچێنن و لە ڕۆژانی جەژن حەلوای پێ دروست دەکەن.

٢- کوڵە چوارشەممە (قوڵە چوارشەممە):

لە کۆنەوە باو بووە و ئێستاش لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان ئەم نەریتە هەرماوە، کە لە دوایین چوارشەممەی ساڵ، ئێوارە کوڕ و کچانی لاو دەچنە سەربانی ماڵانی دراوسێ و لە پەنجەرە یا کولانگەی خانووەکە، توورەکە، پشتێند یان پەڕۆیەک شۆڕ دەکەنە خوارەوە و دەستەواژەیەکی تایبەت دەڵێنەوە و داوای دیاری لە خاوەنماڵ دەکەن. ئەم دەستەواژەیە، ناوچە بە ناوچە جیاوازە، بەڵام هەمووی هەر یەک مانا دەبەخشێت.

Copyright © Kurdi.fi

بۆ وێنە لە دەڤەری مەرگەوەڕ باوە کە کچ و کوڕان دەچنە سەربانەکە و توورەکەکە شۆڕ دەکەنەوە، دەڵێن: سەری ساڵێ بنی ساڵێ، خودێ (فلانەکەس) بکەتە زاوایێ ماڵێ، تشتەکی بۆ مە بکەت ناو دەستماڵێ. ئەم (فلانەکەسە) دەتوانێت هەریەک لە ئەندامانی خێزانەکە بێت، تەنانەت باوکیش.

ئاشکرایە کە کوڕ و کچانی ئەویندار، هەوڵ دەدەن لەم دەرفەتە سوود وەرگرن و باشترین دیاری پێشکەشی خۆشەویستەکەیان بکەن.

ئەم دابونەریتە لە ناو فارس، چوارشەممە سووری پێدەڵێن و خودی شارەزا فارسەکان پێیانوایە کە پەیڤی سوور، هەمان سووری کوردیە و بۆیەش لە ئێوارەی ڕۆژی سێشەممە، ئاگر دەکەنەوە و بەسەریدا باز دەدەن. ئەم نەریتەی بازدانی بەسەر ئاگر، لە باکووری کوردستانیش بەرچاو دەکەوێت.

٣- میری نەورۆزی:

میری نەورۆزی، میرێک بووە کە لە ماوەی ڕۆژانی جەژنی نەورۆز، لە لایەن خەڵکەوە لە نێو خۆیان و لە هەژارترینیان هەڵدەبژێردرا و هەموو کەسیش تەنانەت ئاغا و بەگ و ڕیش سپی و گەورەکانی ناوچەکە، دەبوایە پێڕەوی لێ بکەن. میری نەورۆز بڕیاری قورسی بەسەر دەوڵەمەندان دەسەپاند و دوای تەواوبوونی ماوەی میرایەتیش، -

کەس مافی ئەوەی نەبوو، تۆڵەی لێ بکاتەوە. ئەم نەریتە ئێستاش لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان هەر ماوە. سەبارەت بە ماوەی میرایەتی میری نەورۆز، وتەی جۆراوجۆر هەیە و هەندێک پێنج ڕۆژو هەندێکیش بە سێزدە ڕۆژی دەزانن.

٤- سفرەی حەوت سین:

لە کۆنەوە باوبووە کە لە جەژنی نەورۆز، خەڵک سفرەیەکیان ڕاخستووە و خواردەمەنی جۆراوجۆریان لەسەر داناوە. کە ئێستا سفرەی (حەوت سین)ی پێ دەڵێن. مێژوونووسانی ئێرانی لەم باوەڕەدان کە ئەم سفرەی حەوت سینە، پێشان بە سفرەی حەوت شین بەناوبانگ بووە، بەڵام لەم دواییانە، بۆ حەوت سین گۆڕانی تێکەوتووە. منیش پێموایە حەوت شین، بە مانای حەوت جۆرە شینایی، واتە گیا یا دانەوێڵەی لە خاکا دەرهاتوو بووە، کە هەردەگەڕێتەوە بۆ نەریتی چاندنی سەوزەو دانەوێڵە، کە پێشتر باسمان کرد. (گۆیا یەک لەو شتانەی کە لە سەر سفرەی حەوت شینیان داناوە شەڕاب بووە، بەڵام دوای زاڵبوونی ئیسلام بە سەر ئێراندا شەڕاب حەرام کراوە و لە ژێر تەوژمی عەرەبان وشەی حەوت شینیان گۆڕاوە بە حەوت سین). ئێستا لە ئێران ئەم سفرەیە دادەندرێت و حەوت جۆرە شت کە ناویان بە پیتی (س) دەستپێدەکات، لەسەر سفرەکە ڕیز دەکرێت و ئاوێنە و ماسیشی لێ زیاد کراوە.

٥- سێزدەبەدەر:

ژمارەی ١٣ لە ناو کورد و تەنانەت فارسەکانیش (لە زۆر وڵات و کولتووری دیکەشدا)، بە ژمارەیەکی شووم و خراپ دەناسرێت. بۆ وێنە لە ناو کوردا کە ژماردن دەگاتە ١٢، لە جیاتی ١٣ دەڵێن زیادە. لە ئێرانیش تا چەن ساڵ لەمەوبەر خەڵک ڕێگەیان نەدەدا ژمارەی ١٣ لەسەر دەرکی ماڵەکانیان بنووسرێت و لە جیاتی دەیاننووسی (١٢+١). ژمارەی ١٣ لە ناو عەرەب و تەنانەت مەسیحییەکانیش، بە ژمارەیەکی شووم دادەنرێت.

هەندێ لە شارەزایان و دیرۆکناسان، ئەم بیروباوەڕە بۆ ئوستوورەکانی کۆنی کوردی - ئێرانی دەگێڕنەوە. چونکە لە کۆنەوە ژمارەکانی ٣ و ٧ و ١٣ پێشاندەری چەمکێکی تایبەتی و دیار بوون و کاریگەری زۆریان بەسەر ژیانی ڕۆژانەی خەڵکەوە هەبووە. بەڵام لە ناو کوردان ژمارەی ١٣ لە سەرەتاوە، مانا شوومەکەی نەبووە و تەنانەت بە ژمارەیەکی باش و خێردار تۆمار کراوە.